

reszténytelen lett, hanem keresztényellenes, valóságos pogány.

Pedig amaz önálló, érdeketlenséggel kérkedő, minden valláson magát tultevő ész, valamint a' történelmet nem érti, ugy a' világot nem kormányozhatja. Hogy láthasd a' történelem' titkos szálait, légy keresztény; hogy megérthesd szózatát, légy vallásos. A' történelem csarnok, hova be kell lépned, hogy tanulhass; de nem csarnok, melyet előbb te építs magadnak. Bármit alkoss, alkotmányodat az isteni gondviseléstől vezetett események' folyama elsepri, 's te elv 's alap nélkül maradsz. Ismét bármit állíts fel, kis idő múlva, dugába dől. Ne fogódzál az isteni gondviselés' elveinek szálaiba, ne evezz folyamának sodrában, te vakmerő, te pártütő vagy, 's jutalmad elmerülés leend.

Időket élünk, melyek állításunkat fényesen igazolják. A' társadalom' föloszlása, a' kereszténytelen elvnek uralma; pedig e' szörnyü Meduza koronáját már-már fejére emeli.

A' hol tehát szakadás van, ott legyen az összeforradás is; de olyan mélyen, olly áthatólag, minő a' szakadás maga volt; összeforradás a' legbensőbb elemekben. A' kormányzati tannak meg kell igazulni, kereszténynyé lenni. Kereszt vízben már megfürdött, tehát keresztet gunyoló életet már nem élhet. Az egyház és állam egymástól nem lehet végkép elválva, annál kevesbbé egymással ellenkezésben. Mind a' kettő egy gondviselési elvnek két különváló körben ható műszere, 's ennél fogva szoros kapcsolatban álló testvér. Mi megörzeni, mi hirdetni fogjuk ebbeli hitünket, 's a' világesemények' szétharsogó hangja, miként eddig, ugy ezután is, bár látszólag ellenünk dulva, de saját dulásaiban is részünkre dolgozva, e' hitünket a' közomladványok' közepett is igazolni fogja. 'S a' mi korszakunk határoz e' tétel fölött: Valljon az életsorsunkat vezénylő erő az ég vagy a' pokol' elvén fog-e indulni; valljon keresztény vagy keresztény-ellenes; valljon katolikus vagy pogány leend-e? És így a' mi előttünk áll, élet-e vagy halál! Élet vagy halál erkölcsi 's társadalmi viszonyainkban....)(.

Adatok a' szent-ferenczrendiek' történetéhez honunkban.

XII.

Szombathelyi Kolostor. Szent Erzsébethez.

Szombathelyi püspökségben, hason nevü városban, Vasvármegyében fekszik. II.Endre és IV.Béla király alatt működő missioktól visszamaradt atyáink,

hogy hazánk' e' részén is működhessenek, Szombathelyre jöttek, hol a' vendégszerető polgároktól szívesen fogadtatván még lakást is nyertek, 's eme' missioi szállásról, a' környéknek lelki szolgálatot tettek. Kálmán, győri püspök, a' nemes tanács' beleegyezésével a' mai kolostor' helyén fekvő kórházat adományozta nekik 1360-ban*), melyet még azon évben János főnöknya, Erzsébet királyné' gyónatőatyja, és udvari káplán, a' királyné és I. Lajos király' adományozásából kolostori modorba öntött, és csinos gothizlésü, sz. Erzsébet' tiszteletére emelt, templommal, melly jelenleg szentély, diszesített. Ezen kolostor szakadatlanul birtokunkban volt. 1541-dik év után a' török kalandozások' korszakában, a' kalvin és lutherféle villongások' idejében, vallási dühből leromboltatott, mindene prédául esett. Javadalmi elfoglaltattak. 1557-ben, a' kolostorhoz tartozó Nagyszapu rétet Gregoriántz Pál zágrábi és győri püspök, Ambrus testvéreinek adta azon föltétellel, hogy a' szegények közt évenként egy forintot osszon ki.

A' nyolczvan évi különféle viszontagságokat gyászoló romot méltóságos Sennyei István győri püspök és királyi korlátnok méltó figyelembe vevén, 's kikutatván eredetét, rendünket vele megkinálta, igérvén annak minélhamarábbi fölépítését. Igérete' következtében 1630-ban**) megkeresi a' nemes városi tanácsot: hogy ideiglenesen egy-két szobát készíttessen az avult kolostorban, és a' hozzátartozó javadalmakat kikutatván a' rendnek törvény' utján általadja. Említettem évi szeptemberhő' 8-án már a' Szombathelyen lakó vasvári f. t. káptalan' jelenlétében ünneplésesen elfoglaltuk régi lakunkat, ***) 1633-ban a' fenemlített alapító a' templomot kiépítette, a' kolostort szebb alakba öntötte, 1635-ben bevégezvén a' munkát, a' templomot fölszentelte. A' Rákóczyféle mozgalom alatt, a' hadi szerencse' forgásával, szaporodtak a' zaklatások és üldözések. Az 1715-ben támadt, majd az egész várost felperzselő, tüznek pusztító lángjai a' tornyot fölemésztették, a' kolostor és templom azonban sértetlenül maradtak. A' javadalmak 1726-ban a' győri püspöknek átadattak, ki meghatározott mennyiségü alamizsnát, évenként kiszolgáltatót hagyományozott; melly ajtatos szándok mai napig szakadatlanul szentül telyesítettik.

1732-ben III. Károly király' rendeletéből Pozsonyi Antal főnöknya, a' szombathelyi atyák' kisegitésére következő hat egyént küldött, u. m. Ozoly Florián érdemesült tanácsnokot és jelenleges pozsonyi

*) Archivum Provinciae, et Appendix synodi Pázmániana.

**) Ó méltósága' kézírata.

***) A' nemes városnak beigtatásunkat ő méltóságához fölterjesztő levele.

elnököt, Sente Gáspár őrnököt, Pocsuch Ádámot, Farkas Benignust, Bertók Adriánt, Ambrus Kozmas atyát, kik Vasvármegye' Őrség nevezetű részében, honnan a' lábrakapott 's dühöngő üldözésekkel párosult luther és kalvin vallás minden papságot száműzött, mint missionariusok működtek, minő sikerrel? szólnak az általok létrehozott plebániák. 1759—1766 a' provincia' költségén, és jötevők' adományozásából épült a' szarvas vendégfogadó felőli rész, a' templom'falai megerősítették, az idő' mostohasága által okozott repedezések kijavítottak, ugyan ezen időben épült a' lauretomi szent-koporsó, és kálvária kápolna is. A' főoltár, szűz Mária, és sz. Ferencz' oltára nagy méltóságu gróf Batthyány József kalocsai érsek' bőkezűsége-, és szeplőtlen buzgóságának oszlopa.

1809-ben a' város' minden bajaiban osztozott, azonfölül a' kórházakat ellátta. A' francia seregből az emlitem évi juniushó' 7-én egy tábornagy 15 tiszttel, ezekhez tartozó szolgálkkal, lovakkal szállósoltatott a' kolostorba, kiket minden szükségessel ellátni vala szoros kötelességünk. A' féktelen legénység a' lakunkban tanyázó tisztség' daczára valamenyi czin és réz edényt, 130 forinton készült új paraszt kocsit, egy üst, és egy réz órát orzott el.

Jelenleg személyzete 15, kik közül 12 áldozár, elnök, karmester, két magyar és két német szónok. A' vármegye' börtönét ellátja lelkésszel, ki minden vásár- és ünnepnapon reggel szent beszédet, délután kateketikai tanítást tart, a' karácson és husvét előtti napokban pedig szent gyónást megelőző oktatást végez. A' nemzeti tanodába ad egy tanítót. Ide három állandó káplánság tartozik. Laicus frater vagyon három.

XIII.

Érsek-Ujvári Kolostor. Szerafikus sz. Ferenczhez.

Esztergami érsekségben, Nyitra vármegyében fekszik. Rudolf császár' uralma alatt, Mátyás (később király) fővezér a' törökök' dühöngő pusztítása ellen Érsekujvárt a' keresztények' menhelyévé alakítandó, azt sánczokkal, bástyákkal, védfalakkal és őrtornyokkal megerősítette. A' veszély' napjaiban népessége napról napra növekedett. Halhatatlan emlékü Pázmán Péter bibornok és primás' figyelmét ki nem kerülhetette: hogy a' vár' lakosai az egész messze terjedt vidékkel, melly, ha a' népesb helyeken tanyázó ugynevezett licentiatusokat kivesszük, katolikus lelkészekben szükkölködik, a' luther és kalvin vallást vakon követi. A' lelkek' üdvét szomjuhozó' térítésekben tett érdemünket fölkarolván, rendünk' részére kolostort és szent Ferencz atyánk' tiszteletére, kinek különös tisztelője volt, templomot építeni szándékozván, a' belső várban maga által kijelelt helyen az épület' alapkövét

szokott szertartással 1626-dik évben Végh Ferencz főnök atya által letétette. 1631-dik évben, minekutána az ezt megelőző évben bevezettünk lakunkba, a' templomot maga az alapító fölszentelte, és alapítványilag évi járandóságot rendelt, nevezetesen: pénzben 40 forintot, 48 öl fát, 60 hordó sót, némi stolaris jövedelmet, buzát elégségesen, ezen fölül a' német szónokot ruhával is ellátta. Ezen alapítványt az idő' mostohasága megszüntette. Jelenleg az évenként megújítandó folyamodásunkra nyert kegyes adomány a' herczeg primás' nagylelkű utalványozásától függ. Mennyire felelénk meg a' várakozásnak, hogy a' térítések' eredményeit elhallgassam, az Érsek-Ujvár' környékében missiókból keletkezett plebániák eléggé tanusítják.

Érsek-Ujvár remek erőssége 1663-ban egyezkedés' utján török kezekbe került; kolostorunk a' végvidéki basának, ki csupa vallási gyűlöletből templomunkat lóistálóvá aljasította, lakhelye lett. Atyáink az egyezkedési pontok' értelme szerint a' templom' ékeit, mennyire tehetségükben állott, magukkal vivén, a' szomszéd kolostorokba költöztek. Husz év mulva negyven napi rémitő ostrom után 1685-ben császári kezekre kerülván az erősség, lotharingiai Károly Komárom alatt táborozó fővezérnek, emlitem évben aug. hó' 21-én kelt parancsa' következtében visszanyerték eldődeink a' rongált épületet, melly minekutána kijavítottatott, és tisztítottatott, az épen akkor Pozsonyban időző Majlandi Marinus főkormánynok atya a' templomot kiengesztelte.

Hosszu és zajos ostrom után 1704-ben kapuit Rákóczy Ferencznek nyitotta meg, ki a' kolostorunkon ejtett rombolást kijavítani elég nagylelkű volt. — 1710-ben Heister főparancsnoknak sikerült egy holnap ostrom után visszanyerni az erősséget. 1724. III. Károly király' parancsára a' várfalak lehordatván, a' kert és az udvar nagy kiterjedést, a' pázmánféle alig 12 egyénnek lakást nyújtó kolostor pedig nagyobbítást nyert, 1721—1734. De nem soká tartott ez így; már 1739-ben julius' 21-én az érseki lakból kiütött tűz' martaléka lett annyira, hogy az egész épület gyökeres javítást követelt. 1739—1748-ig nagyobb része kijavítottatott, a' templom' és a' torony' egy része, a' kolostor-utczára fekvő vonalon alóli e-bédlővel, 's felül kétsoros szobákkal ujonnan épült. 1763-ki dühöngő földrengés a' szónokok és tanárok' vonalát egészen földre terítette, melly 1768-ban három év alatt jötevők' adományozásából, alapzatból újra épülván a' mostani modorba öntetett, a' templom pedig a' loretomi kápolnával nagyobbítottatott.

1809-ben a' loretomi kápolna, a' felső és alsó folyosókkal élelmezési raktárnak foglaltatott el, a' kolostorban pedig tiszték szállásoltak. 1810. május' 9én

Vass tanácsbeli házában támadt tűz, a szél szárnyain, az egész belső várost, ha a kálvária melletti kórházat leszámítjuk, gyászos rommá égette. Kolostorunk három évig nyögte sebeit, míg ismételt kérvényére a vallási alapítványból 4000 forintot nyerni szerencsés vala, melly somma nagylelkű jótévk' adományával öszszesítve képes vala mozgásba hozni a munkát. 1815 július 4-én kiszámított gonoszságból az uradalmi börtönből, tettetett nyavala sulya miatt, egy az istálóba áthelyezett cigány, hogy megszőkhessen, fölguyítja azt, 's így a belső várost lángba borítja, melly alkalommal a nemes Nyitra vármegye által összehordott építési anyag is elhamvadt, az épület falai több helyen összerepedeztek, a templom boltozata több helyen beszakadt. A kolostor fölépítése 39,288 frt 12 krt követelt, a fensőbb helyen nyert 's a provincia körében egy évre terjedt kéregetés 23,888 frt 40 krt gyűjtött, a nemes vármegye pedig a szükséges fuvarozásokat sziveskedett megrendelni. Illy előzményeknek köszöni a kolostor mostani állását.

Jelenleg személyzete: 19. Áldozár 14, elnök, középtanoda és mesterképző intézeti igazgató, karmester, 4 tanár, 1 magyar és 2 tót szónok, ide tartozik három állandó káplánság. 5 laicus frater. Könyvtára 1160 munkát számlál; 920 latin, 100 magyar, 110 német, 30 tót nyelvű; azonfelül derék régi kéziratokat. Nevezetes: Occupationes P. Lazari Mocsko Ord. S. Franc. Proae S. Mariae, quibus in Historia Ecclesiastica, et Regum Hungariae, nec non Archi-Episcoporum Strigoniensium gestis se se occupabat, usque dum anno 1781 suis occupationibus Posonii finem inposuisset.

Utazási töredékek.

VI.

R o m a, septemberhó 9-én. A livornoi kikötőből septemberhó 5-én délutáni 3 órakor sz. György sardiniái gőzösön megindulván, mintegy 17 órai tengeri utazás után, a civita-vecchii kikötőbe szerencsésen eljutánk.

Mínthogy a tengeri hajók kimaradása miatt a szállítás két napig elkésett, az utazók száma felettébb szaporodott. A Romába utazó papok száma igen is feltűnő volt. Velünk együtt mintegy husz foglalt helyet a hajón. Nagyobb részint francziák voltak, kik szinte mint mi a sept. nyolezadiki ünnepélyben, a világ fővárosában, kívántak részt venni. A francia papok mind talarisban voltak, hónuk alatt breviariumot tartva. Alig indult meg a hajó, és e szigoru papok, a hajó fedezetén, minden tartózkodás nélkül végezték el a zsolozsmát. Megvallom: igen örömet szereték vala ezen papokkal érintkezésbe jönni; hanem az imádságali foglalkozás miatt ezt nem tehetém a nélkül, hogy őket meg ne sértsem. Alkalmam nyílt mégis ezen tisztelt paptársakkal megismerkedni, kik leginkább bordeauxi egyház-megyebeliek voltak. Ezek között Laprie Felix, a bordeauxi gyermek-seminariumban

tanár 's előljáró vonta magára figyelmemet, ki velem a gyermek-seminariumok rendezete- 's azokban létező növendékekkel eljárásról beszélgetésbeereszkedni szives volt. Örömmel értettem tőle, milly vallásos szellem lengi át az illy intézetekbeni nevelést. Kétségbevonhatlan igazság: miként a nevelés, kell hogy vallásos alapokon nyugodjék. Ha ez nem fog eszközöletni, a polgárzat, minden reformok daczára is alá fog sülyedni, vagy felbomlani!

Civita-Vecchiából, bár ide reggeli 8 órakor érkezünk, az utilevelek látomozása miatt, csak délutáni két órakor indulhatánk el. E városka francia őrsereggel van ellátva. A IV. Pius által helyreállított Via Aurelián öt órakor délután a paoli állomásra jutottunk, hol a francia sereg egy része táborban szabadon tanyázott. Itten a vendéglőben több francia tisztekkel, velünk egy teremben ebédlőkkel, találkoztunk. Harcias vonásaikról teljes vídamság ragyogott le. Ugy látszik, dicsőségöknek tartják, hogy Krisztus e földöni helytartójának szolgálatot tehetnek.

Ki ne hallotta volna, hogy Franciaországot némely-lyek, a pápa ő szentsége visszaállításá miatt, következtlenlésegről vádolják. Mások pedig magukat avval vigasztalják, hogy a francia közbenjárás nem a szentszék iránti kegyeletből történt, hanem hogy Ausztriának tulsulya az által Olaszthonban mérsékeltessék. Akár egyik, akár másik módon történtek legyenek a dolgok, lehetetlen azokban az isteni gondviselés ujjaira rá nem ismerni. 'Spiritus ubi vult spirat!' —

Civita-Vecchiában történt késedelmezés miatt, akaratunk ellenére, csak september 7-én éjféli után érkezünk meg az örök városba, a catholicismus középpontjába, Romába. Talán gyarlóságaink miatt nem engedtetett meg, hogy e szent városba, hol minden halom, minden kő és porszem annyi dicső martyrok vérei által megszenteltve, emlékeik által dicsőítve vannak, a ragyogó nap diadalfényénél nem juthatánk vala be. Mindazáltal keblünk mélyen érezé, hol vagyunk. És mi, a 'Cesari' vendéglőben magunknak szállást fogadván, az éjjelezés 's utazások terhei alatt elbágyadtak, fejünket nyugalomra hajtottuk.

Alig pihentük ki magunkat, azonnal sz. Péter templomába sietünk, az apostolok főnökeinek sirjánál Isten ő szent felsége iránti tartozásunkat lerovandók. A Péter piacán, mellyen hosszudad gömbölyü alakban két oldalról, majd 400-ra menő roppant oszlopok között, hármass fo-lyosó vezet a templomhoz, áll Ramesses Obeliskje, melyet Caligula K. e. 39-ik évben Romába hozatván, a circusban felállította; V. Sixtus pápa pedig 1586 évi april 30-án a jelen helyre áttétette. E 135 lábnyi magasságu oszlop tetején váltságunk jelképe, a dicsőséges szent kereszt tündököl; alapzata felett pedig e szavak állanak: 'Ecce Crux Domini. Fugite partes adversae. Vicit Leo de tribu Juda.

A Péter-piaczon az obelisk körül két ugrókut szemlélhető, mellynek vizoszlopzatai majd 26 láb magasságra szökellenek fel. A mindenfelé szétfercesgő vízessepek folytonosan hirdetik: miként a szent keresztfáról hasonlólag áradoztak szét az üdvesség forrásai.

A nagyszerü oszlopzatokon nyugvó előcsarnokon keresztül eljutánk sz. Péter 's Pál sirjához, tömérdek lámpafényözön által elárasztotthoz. Itten kiki térdre omolva, szívének szent sugallatai szerint elmélkedett. Nem szükség emlitenem: milly szent, milly ajtatos érzelmek árasztják el egy katholikusnak kebelét, midőn el-